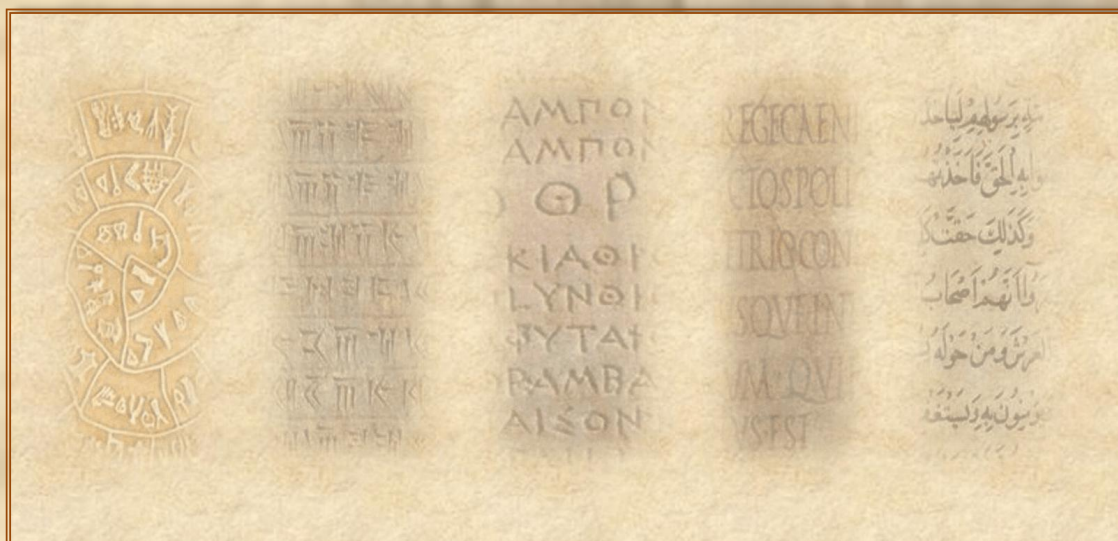

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

«Ο δρόμος της γραφής – Η πορεία των διαφορετικών λαών
προς ένα κοινό ζητούμενο.

Από τις βραχογραφίες στο ελληνικό φωνητικό αλφάβητο»

ΦΟΡΕΑΣ: ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Συγγραφέας: Δρ. Χará Ανδρεΐδου

Σύνδεση με το Π.Σ:

Το εργαστήρι συμβαδίζει με τις σύγχρονες, διεθνείς εξελίξεις στο πεδίο της εκπαίδευσης καθώς εφαρμόζει μια εναλλακτική εκπαιδευτική προσέγγιση η οποία συμβάλλει σε πολλαπλά επίπεδα στον εμπλουτισμό και την εξέλιξη των διδακτικών στόχων του Προγράμματος Σπουδών. Συγκεκριμένα, προάγει τη σφαιρική, ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών ως εξής:

- καλλιεργεί τον σεβασμό στη διαφορετικότητα μέσα από την ισότιμη μελέτη διαφορετικών πολιτισμών,
- εφαρμόζει διαθεματική, προσέγγιση, αντλώντας υλικό από ποικίλα θεματικά πεδία του ΠΣ,
- αναπτύσσεται στο τρίπτυχο «έρευνα-δράση-project», περνώντας από όλα τα διαδοχικά στάδια κατάκτησης της γνώσης,
- καλλιεργεί την κριτική και στρατηγική σκέψη καθώς απαιτεί επίλυση προβλημάτων και παραγωγή προϊόντος,
- καλλιεργεί τις κοινωνικές δεξιότητες με δράσεις ομαδικές και συνεργατικές,
- προάγει την ενεργητική, βιωματική και συνεργατική μάθηση μέσα από τον σχεδιασμό και την υλοποίηση τόσο ελεύθερων όσο και οργανωμένων δραστηριοτήτων με παιγνιώδη μορφή,
- εναρμονίζεται με το εκάστοτε έμπυχο δυναμικό της ομάδας (εκπαιδευτικούς και μαθητές), αξιοποιεί τα ενδιαφέροντα, λαμβάνει υπ' όψιν τις ιδιαιτερότητες και καλύπτει τις ανάγκες της σχολικής ομάδας. Μ' αυτόν τον τρόπο, δημιουργεί διαρκή κίνητρα μάθησης και δράσης,
- εντάσσει και αξιοποιεί τις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας στην ανάπτυξη του προγράμματος.

Υποστήριξη εκπαιδευτικού

Οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να έχουν βασικές γνώσεις χρήσης Η/Υ και διαδικτύου. Όλο το υπόλοιπο υλικό και οι σχετικές οδηγίες περιλαμβάνονται στο εκπαιδευτικό υλικό των εργαστηρίων του προγράμματος.

Για τη βέλτιστη εφαρμογή του δεν ξεχνάμε πως:

- η άμιλλα μεταξύ ομάδων είναι ο καλύτερος τρόπος να διεγείρουμε το ενδιαφέρον των μαθητών μας και να ενισχύσουμε τη δημιουργικότητά τους,
- η εύκολη πρόσβαση των μαθητών μας στο εκπαιδευτικό υλικό κάθε είδους αποτελεί διαρκή πηγή έμπνευσης και το πρώτο βήμα για αυτενέργεια και βιωματική μάθηση,
- όσο περισσότερες γνώσεις έχουμε εμείς ως διδάσκοντες για το αντικείμενο που διδάσκουμε τόσο περισσότερη ασφάλεια νιώθουμε και οι ίδιοι αλλά και οι μαθητές μας. Για τον λόγο αυτό, σε κάθε εργαστήρι παρατίθενται οι σύνδεσμοι των ιστορικών δεδομένων, με γενικό πληροφοριακό υλικό για να μπορούμε να ανατρέχουμε σε αυτούς ανά πάσα στιγμή.

Όλες οι δράσεις που αναφέρουμε εδώ είναι ένα ενδεικτικό δείγμα που ενσωματώνει τη φιλοσοφία με την οποία δουλεύουμε το πρόγραμμα, δια ζώσης ή εξ αποστάσεως. Δεν είναι απαραίτητο να γίνουν όλες ή να γίνουν όλες μαζί και με αυτόν ακριβώς τον τρόπο. Το υλικό από μόνο του θα μας εμπνεύσει και θα μας οδηγήσει, και εμάς και τους μαθητές μας, σε ποικίλα μονοπάτια. Ας ακολουθήσουμε τα ενδιαφέροντα τα δικά μας και των μαθητών μας για να χαράξουμε τον ξεχωριστό δρόμο της δικής μας ομάδας.

Ρουτίνες σκέψης:

Η εφαρμογή της ρουτίνας των έξι ερωτήσεων «ποιος, πότε, πού, πώς, τι, γιατί;» (γνωστή και ως «5Ws and 1H») θα βοηθήσει σημαντικά τους μαθητές στη διαδικασία κατανόησης και άντλησης πληροφοριών από τις αρχαίες πηγές στην οποία στηρίζεται η διδακτική μας προσέγγιση.

Η ανάπτυξη του προγράμματος στα μεμονωμένα εργαστήρια ακολουθεί τα εξής βήματα:

- ο εκπαιδευτικός ανοίγει το θέμα του κάθε εργαστηρίου με μια αφόρμηση και στη συνέχεια συζητά με τους μαθητές και ανιχνεύει το επίπεδο των σχετικών γνώσεων τους, τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντά τους, τις δεξιότητες και τις ελλείψεις τους, ενώ παράλληλα δημιουργεί κίνητρα για περαιτέρω διερεύνηση,
- παρουσιάζει το υλικό από τις αρχαίες πηγές και το μελετούν στην ολομέλεια της τάξης, καταγράφοντας και επεξεργαζόμενοι τις πληροφορίες που αντλούν από αυτό,
- προχωρούν σε παιγνιώδεις δράσεις, οργανωμένες ή αυθόρμητες, εφαρμόζοντας βιωματική, συνεργατική μέθοδο, με τη συνδρομή των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας,
- οι δράσεις οδηγούν σε παραγωγή εκπαιδευτικού προϊόντος, το οποίο συγκεντρώνεται, καταγράφεται, και στη συνέχεια παρουσιάζεται με ποικίλους τρόπους τόσο σε ενδοσχολικό όσο και σε ευρύτερο επίπεδο.

Βασικά διδακτικά εργαλεία

- **χάρτης:** συγχρόνως με την εισαγωγή που κάνουμε στο πρόγραμμα, επιλέγουμε, εκτυπώνουμε ή κατασκευάζουμε έναν χάρτη που καλύπτει τις περιοχές που θα εξετάσουμε. Τον αναρτούμε σε εμφανές σημείο που να είναι συγχρόνως και προσιτό στους μαθητές μας ώστε να υπάρχει διαδραστική διαδικασία,
- **ιστοριογραμμή:** συγχρόνως με τον χάρτη, κατασκευάζουμε επίσης με τους μαθητές μας μια ιστοριογραμμή με μονάδα τα 100 χρόνια, δηλαδή έναν αιώνα. Καθώς παρουσιάζουμε κάθε φορά μια νέα ενότητα, εντοπίζουμε την αντίστοιχη χρονική περίοδο στην ιστοριογραμμή. Αν δεν έχουμε μεγάλο χώρο, μπορούμε να κατασκευάσουμε ακόμη μια ιστοριογραμμή ανά χιλιετία για να δείξουμε το χρονικό εύρος της μεσολιθικής εποχής (βραχογραφίες). Τοποθετούμε τη δεύτερη ιστοριογραμμή σε άμεση αντιστοίχιση με την πρώτη, συγκεκριμένα τοποθετούμε την ιστοριογραμμή ανά χιλιετία πάνω από αυτήν ανά αιώνα και αντιστοιχούμε τα δέκα κουτάκια της κάτω γραμμής με ένα κουτάκι της επάνω γραμμής.

Αναλυτικές πληροφορίες για τη χρήση των βασικών διδακτικών εργαλείων μπορείτε να βρείτε στον εξής σύνδεσμο:

<https://politismoi-andreidou.gr/blog/perses-main>

1^ο εργαστήρι – Η αναγκαιότητα της γραφής

Στόχος μας είναι να κατανοήσουν οι μαθητές μας την αναγκαιότητα και τη σημασία της γραφής. Διερευνούμε τους λόγους που οδήγησαν στην επινόησή της για να κατανοήσουμε την αναγκαιότητά της, ακολουθώντας την εξής μέθοδο:

Πηγαίνουμε πίσω, στις απαρχές των ανθρώπινων κοινοτήτων, και εξερευνούμε έναν κόσμο χωρίς γραφή:

- γεωγραφική παράμετρος - Πώς επικοινωνούσαν οι άνθρωποι μεταξύ τους όταν δεν υπήρχε φυσική παρουσία; Πώς μεταδίδονταν οι πληροφορίες και η γνώση; Υπήρχε ακρίβεια στη διάχυσή τους;
- χρονική παράμετρος - Πώς γινόταν η μεταλαμπαδευση της πληροφορίας στις επόμενες γενιές; Ήταν εύκολο για τις επόμενες γενιές να γνωρίζουν τη

συσσωρευμένη γνώση των προγενέστερων;

Στη συνέχεια, επανερχόμαστε στη σύγχρονη εποχή και θέτουμε τις ίδιες ερωτήσεις. Στον πίνακα καταγράφουμε σε δυο στήλες τις ερωτήσεις που θέσαμε και τις απαντήσεις των μαθητών μας αναφορικά και με τις δύο περιόδους. Εξηγούμε τους όρους «Προϊστορία» και «Ιστορία».

Προχωρούμε σε βιωματικές δράσεις για κατανόηση και εμπέδωση:

Δείχνουμε δυο χαρακτηριστικά παραδείγματα όπου η γραφή εξυπηρετεί την επικοινωνία χωρίς φυσική παρουσία. Πρόκειται για δυο μηνύματα πρόχειρα χαραγμένα σε κομμάτι σπασμένου αγγείου, από την Αρχαία Αγορά της Αθήνας:

«Θαμνέα, βάλε το πριόνι κάτω από το κατώφλι της θύρας του κήπου»

[https://www.greek-](https://www.greek-language.gr/)

[language.gr/Resources/ancient_greek/anthology/inscriptions/page_016.html](https://www.greek-language.gr/Resources/ancient_greek/anthology/inscriptions/page_016.html)

«Ευμηλίδα, έλα, όσο μπορείς πιο γρήγορα. Αρκέσιμος»

<https://www.greek->

[language.gr/Resources/ancient_greek/anthology/inscriptions/page_017.html](https://www.greek-language.gr/Resources/ancient_greek/anthology/inscriptions/page_017.html)

Ως προς τον γεωγραφικό παράγοντα και την οικονομία του χώρου:

- παίζουμε το σπασμένο τηλέφωνο και ελέγχουμε την ακρίβεια της προφορικής μετάδοσης της πληροφορίας. Το παιχνίδι μπορεί να γίνει με λέξεις ή με μικρές φράσεις,
- σχηματίζουμε μια αλυσίδα προφορικής διάδοσης της πληροφορίας, δηλαδή με φυσική εγγύτητα (ο καθένας λέει την πληροφορία στον διπλανό του) και κάποια στιγμή πρέπει να μεταδώσουμε την πληροφορία σε άλλα σύνολα: στη διπλανή τάξη, στο γειτονικό σχολείο, στο σχολείο μιας άλλης, κοντινής πόλης, σε ένα σχολείο ευρωπαϊκής χώρας κατ' αρχάς και στη συνέχεια και άλλων χωρών του κόσμου, τις οποίες βρίσκουμε με τη βοήθεια του χάρτη. Περιλαμβάνουμε διάφορες συνθήκες όπως χερσαία διαδρομή, θαλάσσια διαδρομή, καιρικές συνθήκες, χρόνος μετάδοσης της πληροφορίας στην προϊστορική, την προβιομηχανική και τη σύγχρονη περίοδο κοκ.

Ως προς τον χρονολογικό παράγοντα, αναφερόμαστε επίσης σε οικείες καταστάσεις:

- ρωτάμε τους μαθητές μας αν θυμούνται – και μάλιστα, με ακρίβεια - τα παραμύθια που τους διηγείται η γιαγιά και ο παππούς. Αν όχι, γιατί; Πώς μπορούμε να τα κρατήσουμε για πάντα ώστε να τα διηγούμαστε κι εμείς στα δικά μας εγγόνια; Να επιστρέψουμε στον παππού και τη γιαγιά και να τα καταγράψουμε (αποκλείουμε, φυσικά, τα σύγχρονα μέσα καταγραφής, όπως βιντεοσκόπηση, ηχογράφηση κλπ),
- επιλέγουμε παραδείγματα από το Πρόγραμμα Σπουδών και προχωρούμε με τον ίδιο τρόπο. Για παράδειγμα, από το πεδίο της Γλώσσας, σχετικά με ένα κείμενο του Παπαδιαμάντη, από το πεδίο της Μουσικής σχετικά με την καταγραφή με νότες ενός τραγουδιού κοκ. Μπορούμε να βάλουμε στους μαθητές μας να ακούσουν την εκτέλεση ενός μουσικού κομματιού ενός συνθέτη του 19^{ου} αιώνα, με τον ίδιο τρόπο σε δυο απομακρυσμένες περιοχές του κόσμου και σε δυο διαφορετικές χρονολογικές περιόδους. Πώς μπορούν και το παίζουν ακριβώς με τον ίδιο τρόπο;

Υποστηρικτικό υλικό για τον εκπαιδευτικό

<https://www.greek->

[language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=11](https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=11)
Τα μυστικά της γλώσσας

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=28
Λόγος και γραφή – Οι αιτίες της γραφής

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=33
Τι μαθαίνουμε από τα εργαλεία

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=35
Πρόγονος της γραφής είναι ίσως η αρίθμηση

2^ο εργαστήρι – Δραστηριότητες σχετικά με τη διερεύνηση του προγράμματος

Μαθαίνουμε τη μέθοδο άντλησης πληροφοριών από πηγές, της κριτικής αντιμετώπισης, ανάλυσης και σύνθεσής τους για να φτάσουμε στο τελικό ζητούμενο που είναι η παραγωγή γνώσης. Με τον τρόπο αυτό, οι μαθητές μας καλλιεργούν την κριτική σκέψη τους και μαθαίνουν να βρίσκουν μόνοι τους τον δρόμο προς τη γνώση.

Ιδιαίτερα βοηθητικό είναι το ακόλουθο υλικό, το οποίο μας βοηθά να κατηγοριοποιήσουμε τις πληροφορίες και να συστηματοποιήσουμε τις γνώσεις που θα προκύψουν. Αν και δεν αναφέρεται απευθείας στο θέμα που εξετάζουμε, ωστόσο η μέθοδος είναι η ίδια στη μελέτη και την άντληση πληροφοριών από οποιοδήποτε ιστορικό αντικείμενο. Μπορούμε να εκτυπώσουμε και να αναρτήσουμε σε φανερό μέρος τους σχετικούς πίνακες για να τους έχουμε ως οδηγούς στη μελέτη των δικών μας πηγών:

<http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/11154>

Μαθαίνω να μελετώ τα ιστορικά αντικείμενα – Μικρός οδηγός

<http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/11107>

Διαμόρφωση ιστορικού ερωτήματος – Γαμήλια πομπή στην αρχαιότητα

3^ο εργαστήρι – Οι βραχογραφίες των σπηλαίων

1. https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=35#prettyPhoto/0/
2. http://www.fhw.gr/chronos/01/gr/intro/pl_art.html
3. <https://www.archaiologia.gr/blog/2020/01/09/%CE%AC%CE%B3%CE%BD%CF%89%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%B9-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%81%CE%AD%CF%86%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%B5%CF%82-%CE%B2%CF%81/>

- Δείχνουμε στους μαθητές μας τις παραπάνω βραχογραφίες και συζητούμε σχετικά,
- τοποθετούμε χρονικά και γεωγραφικά τις βραχογραφίες στον χάρτη και στην ιστοριογραμμή και στη συνέχεια μελετούμε τις παραστάσεις τους και προσπαθούμε να ερμηνεύσουμε τη χρήση τους – είναι εικαστική αποτύπωση, είναι πρόωμη λατρευτική πρακτική, εξιστόρηση κατορθωμάτων ή μήπως είναι τρόπος επικοινωνίας και μετάδοσης κρίσιμων πληροφοριών;
- αν θεωρήσουμε πως είναι **και** τρόπος μετάδοσης πληροφοριών, διερευνούμε την ποσότητα και την ποιότητα των πληροφοριών που μπορούσαν να δώσουν στους ανθρώπους εκείνης της περιόδου. Για παράδειγμα, προφανώς δείχνουν ότι στην περιοχή υπάρχουν τα ζώα που έχουν ζωγραφίσει, αλλά λένε αν είναι πολλά ή λίγα, αν είναι τώρα εδώ ή έχουν φύγει, ποια είναι η καλύτερη περίοδος, ώρα και τρόπος για να τα κυνηγήσεις κοκ; Ουσιαστικά κάνουμε μια σύγκριση ανάμεσα στην εικόνα και τον λόγο, βλέπουμε ποια μέθοδος δίνει περισσότερες και ακριβέστερες πληροφορίες και καταλήγουμε πως οι άνθρωποι συνειδητοποίησαν πως χρειάζονταν κάποιον καλύτερο, πιο εύχρηστο και πιο λεπτομερή τρόπο μετάδοσης της πληροφορίας χωρίς φυσική παρουσία.

Οπτικοακουστικό υλικό

<https://www.youtube.com/watch?v=MQ4Gvj3AAU4>

Βραχογραφίες - Εκπαιδευτικό βίντεο. Αγγλική αφήγηση με αγγλικούς υπότιτλους, ωστόσο οι εικόνες είναι αρκετά κατατοπιστικές από μόνες τους.

Διάρκεια 7 λεπτά

Κατασκευές

https://www.youtube.com/watch?v=b2_iWoZvLtQ

Αναπαράσταση βραχογραφίας – Εκπαιδευτικό βίντεο με λεπτομερείς οδηγίες για να ζωγραφίσουν τα παιδιά όπως στην προϊστορική εποχή, στα σπήλαια –Αγγλική αφήγηση με αγγλικούς υπότιτλους, ωστόσο οι εικόνες είναι αρκετά κατατοπιστικές από μόνες τους.

Διάρκεια 8 λεπτά

Υποστηρικτικό υλικό για τον εκπαιδευτικό

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=28

Λόγος και γραφή – Οι αιτίες της γραφής

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=33

Τι μαθαίνουμε από τα εργαλεία

4^ο εργαστήρι – Αιγυπτιακή και κρητική ιερογλυφική γραφή

Αιγυπτιακή ιερογλυφική γραφή

Εικονογράμματα της αιγυπτιακής ιερογλυφικής γραφής

https://www.worldhistory.org/Egyptian_Hieroglyphs/

<https://www.omniglot.com/writing/egyptian.htm>

Εικ. 12. Ιερογλυφική αιγυπτιακή γραφή σκαλισμένη σε πέτρα.

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=32

<https://www.britannica.com/topic/hieroglyphic-writing>

Κρητική ιερογλυφική γραφή

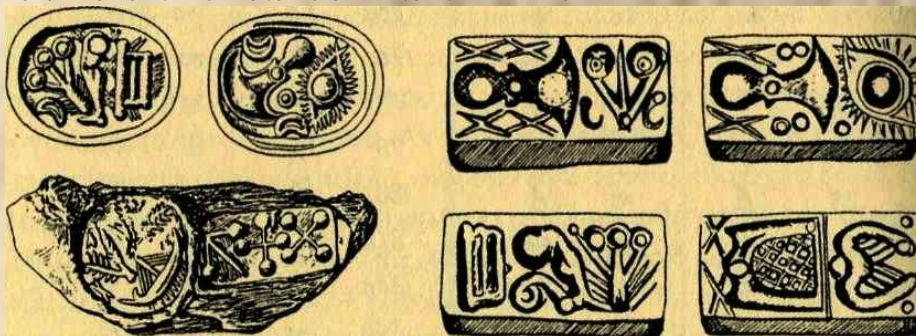
Ο δίσκος της Φαιστού (17^{ος} αιώνας π.Χ)

1. https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=49#prettyPhoto/0/

2. <http://users.sch.gr/pchaloul/epokhi-halkou/krete/minoiki-grafi.htm>

Κρητική ιερογλυφική γραφή σε σφραγιδόλιθους

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=49#prettyPhoto

Ακολουθούμε την ίδια **διδασκτική προσέγγιση** όπως και στο εργαστήρι για τις βραχογραφίες

Δραστηριότητες:

- προσπαθούμε να ερμηνεύσουμε τα ιερογλυφικά σύμβολα-εικονογράμματα μιας επιγραφής και να αποδώσουμε το νόημα ή τουλάχιστον τον τύπο του κειμένου,
- διοργανώνουμε αγώνες γραφής: οι μαθητές σε ομάδες γράφουν ένα κείμενο δικής τους σύλληψης στην ιερογλυφική γραφή και στη συνέχεια το αναλύουν στην ολομέλεια της τάξης. Νικητής είναι η ομάδα που έχει γράψει το πιο κατανοητό κείμενο,
- δείχνουμε στους μαθητές μας τους παρακάτω σύγχρονους πίνακες συμβόλων, τους ερμηνεύουμε και συζητούμε με τα παιδιά πως η βασική τους αρχή είναι ίδια με αυτή των εικονογραφικών-ιερογλυφικών κειμένων. Τα προτρέπουμε να δημιουργήσουν σε ομάδες ανάλογους πίνακες με σήματα με τους κανόνες της τάξης, του διαλόγου κλπ.

- με βάση το υλικό αυτό μπορούμε επίσης να γράψουμε κάτω από κάθε σήμα την ερμηνεία του και να συγκρίνουμε τα κύρια χαρακτηριστικά και την οικονομία του παλαιού και του σύγχρονου εικονογραφικού συστήματος γραφής

Οπτικοακουστικό υλικό

<https://www.youtube.com/watch?v=BeaTuS8VUyU>

<https://www.youtube.com/watch?v=fg4K8nQzvio>

Η στήλη της Ροζέττα – Εκπαιδευτικά βίντεο για την τριγλωσση επιγραφή της στήλης (ιερογλυφικά, δημοτικά αιγυπτιακά και ελληνικά) που οδήγησε στην αποκωδικοποίηση και την ανάγνωση των ιερογλυφικών. Είναι εξαιρετικά σημαντικό για να καταλάβουν οι μαθητές μας πώς «διαβάζουμε» τις αρχαίες γλώσσες. Με αγγλική αφήγηση και υπότιτλους Διάρκεια 3 λεπτά το καθένα

Διαδραστικό υλικό

http://www.mikrosanagnostis.gr/thema_16.asp

Η γραφή στην αρχαία Αίγυπτο

Υποστηρικτικό υλικό για τον εκπαιδευτικό

[https://www.greek-](https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=36)

[language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=36](https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=36)

Η μόνιμη εγκατάσταση και ο γεωργικός τρόπος ζωής είναι οι βασικές συνθήκες για την επιβίωση της γραφής

[https://www.greek-](https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=38)

[language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=38](https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=38)

Τα πρώτα συστήματα γραφής - Εικονογραφικά, ιδεογραφικά και σημασιογραφικά

[https://www.greek-](https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=38)

[language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=38](https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=38)

Συλλαβικά συστήματα γραφής

[https://www.greek-](https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=49)

[language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=49](https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=49)

Κρητική Ιερογλυφική

5^ο εργαστήριο - Σφηνοειδής γραφή

Πήλινες πινακίδες με σφηνοειδή γραφή

αρχική εικόνα	στροφή 90°	περ. 2500	περ. 2000	Βαβυ- λωνιακή	Ασσυ- ριακή	σημασία
						ουρανός
						άνθρωπος
						γυναίκα
						βουνό
						κεφάλι
						στόμα
						φαίμα
						φαγητό
						νερό
						ποτό
						πόδι
						ψάρι
						ταύρος
						αγελάδα
						σπόρος

Εικ. 17. Εξέλιξη γραφημάτων της σφηνοειδούς γραφής.

1.https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=53#prettyPhoto/0/

2.http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2290/Istoria_A-Gymnasiou_html-empl/index_02_01.html

3.Εξέλιξη γραφημάτων της σφηνοειδούς γραφής
https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=39#prettyPhoto

Ακολουθούμε την ίδια **διδασκτική προσέγγιση** όπως και στα προηγούμενα εργαστήρια.

Διαδραστικό υλικό

http://www.mesopotamia.co.uk/writing/home_set.html

Διαδραστική παρουσίαση της εξέλιξης της γραφής στη Μεσοποταμία, από την εικονογραφική ως τη σφηνοειδή, με πλούσιο υλικό και τεκμηρίωση. Από τα προγράμματα του Βρετανικού Μουσείου, με αγγλικό κείμενο αλλά και πολλές, επεξηγηματικές εικόνες

http://www.mesopotamia.co.uk/writing/explore/exp_set.html

Εξερεύνηση του κόσμου ενός γραφέα – διαδραστική παρουσίαση. Από τα προγράμματα του Βρετανικού Μουσείου

Οπτικοακουστικό υλικό

<https://www.youtube.com/watch?v=IKkcp-dlUY&t=43s>

Ο καθιστός γραφέας – Εκπαιδευτικό βίντεο για το άγαλμα του καθιστού γραφέα που κρατά

πάπυρο. Αγγλική αφήγηση και υπότιτλοι
Διάρκεια 3 λεπτά

<https://www.youtube.com/watch?v=QpxN2VXPMLc&list=RD69Wt3brzrZI&index=30>

Το αρχαιότερο γνωστό τραγούδι το οποίο μπόρεσαν οι ερευνητές να αποκωδικοποιήσουν από μια πήλινη πινακίδα σε πόλη της Μεσοποταμίας, χρονολογείται περίπου το 1400 π.Χ.
Διάρκεια 7 λεπτά

Κατασκευές

<https://www.youtube.com/watch?v=Y-BsHO99JVE>

Πώς να κατασκευάσετε και να γράψετε πάνω σε πήλινες πινακίδες –Εκπαιδευτικό βίντεο, με αγγλική αφήγηση και υπότιτλους, ωστόσο με πολύ κατατοπιστικές εικόνες.
Διάρκεια 7 λεπτά

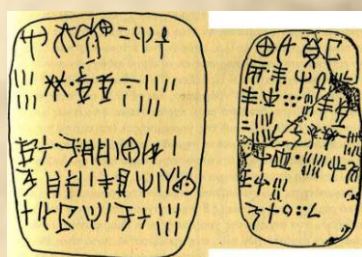
Υποστηρικτικό υλικό για τον εκπαιδευτικό

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=29
Παραμύθια για τη γραφή

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=30
Τα παραμύθια και οι αλήθειές τους για τη γραφή

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=32
Ο τόπος που γεννήθηκε η γραφή

6ο εργαστήρι - Γραμμική Α΄ και Β΄

Λογιστικά σύμβολα (ιδεο-λεξογράμματα) της γραμμικής Α΄	
	sheep
	deer
	horse
	mare
	stallion
	ewe
	nanny goat
	billy goat
	cow
	bull
	wheatear
	barley
	olive oil
	spice
	cypress
	kapro
	karako
	oil
	wine
	sheep
	metal
	bronze
	gold
	wood
	horn
	cloth
	garment
	armour
	month
	tree
	helmet
	footstool
	bathtub
	spear
	arrow
	sword
	wheatear
	chariot
	chariot
	frame
	wheel
	dist

1. Πινακίδες Γραμμικής Α΄ από το ανάκτορο της Κνωσού https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=48

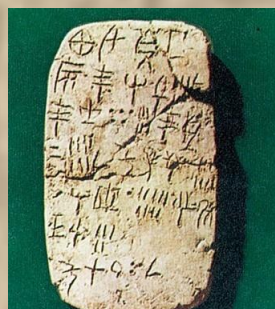
2. <https://www.cretalive.gr/politismos/os-tin-pemti-i-drasi-gia-ti-grammiki-kai-b-sto-arhaiologiko-moyseio>

3. http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2290/Istoria_A-Gymnasiou_html-empl/index_02_05.html - Πινακίδα Γραμμικής Α΄ από την Αγία Τριάδα στην Κρήτη

Γραμμική Β΄

Εικονογραφικά (1^η και 2^η στήλη) και συμβατικά (3^η και 4^η στήλη) εικονογράμματα της Γραμμικής Β΄

	ΑΝΤΡΑΣ		ΤΡΟΧΟΣ		ΠΡΟΒΑΤΟ		ΣΙΤΑΡΙ
	ΓΥΝΑΙΚΑ		ΞΙΦΟΣ		ΚΑΤΣΙΚΑ		ΚΡΙΘΑΡΙ
	ΑΛΟΓΟ		ΑΜΦΟΡΕΑΣ		ΒΟΔΙ		ΤΟΞΟ
	ΑΡΜΑ		ΚΑΛΟΣ		ΕΛΙΑ		ΥΦΑΣΜΑ

1. https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=42

2. http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2290/Istoria_A-Gymnasiou_html-empl/index_02_05.html - Πινακίδα Γραμμικής Β΄ από την Πύλο. Αναφέρεται σε επίταξη του χαλκού των ναών

Ιδεογράμματα						Συλλαβογράμματα					
	άνδρας		γυναίκα		κριάρι		προβατίνα		ταύρος/βόδι		αγελάδα
	μαϊμί		πινάρι		ύφασμα		δέρμα βοοειδούς		προβιά		σιτάρι
	κριθάρι		επιές		πιάδι		σύκα		κρασί		
	τριπόδας		πράχους		αμφορέας		φιάλη		ψευδόστομος		
	Ξίφος/πάγκη		θώρακας		άρμα		άλογο				
	χρυσός		μπρούτζος		τάβαντα χαλκού		υποπόδιο				

Πίνακες με ιδεογράμματα και συλλαβογράμματα της Γραμμικής Β΄

<http://users.sch.gr/pchaloul/epokhi-halkou/mykenai/grammiki.htm>

Πινακίδα με κείμενο σε Γραμμική Β΄, από την Πύλο

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=43

Οπτικοακουστικό υλικό

<https://www.youtube.com/watch?v=KnC8pHw7ooY&list=PLfq97FLrspFaU07R6RI7OkIersUn59KS&index=22>

Η αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Β' στις μυκηναϊκές πινακίδες και η απόδειξη πως πρόκειται για ελληνική γλώσσα. Εκπαιδευτικό βίντεο, με ελληνική αφήγηση, ιδιαίτερα ενδιαφέρον.

Διάρκεια 6 λεπτά

Δραστηριότητες

Με βάση τους παραπάνω πίνακες, ζητούμε από τους μαθητές μας να κάνουν ένα δικό τους συλλαβάριο με εικονογράμματα και να γράψουν τα ονόματά τους ή φράσεις από τα ομηρικά έπη (η περίοδος στην οποία αναφέρονται τα ομηρικά έπη είναι η περίοδος της Γραμμικής Β').

Υποστηρικτικό υλικό για τον εκπαιδευτικό

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=42

Ποιοι και πότε πρωτοέγραψαν ελληνικά

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=48

Η Γραμμική Α'

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=43

Γραμμική Β' - Τα πρώτα ελληνικά κείμενα

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=44

Γραμμική Β' - Μια ελλειπτική γραφή

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=56

Το τέλος της Γραμμικής Β'

7ο εργαστήριο - Φοινικικό αλφάβητο – Ελληνικό φωνητικό αλφάβητο

Το αλφάβητο των Φοινίκων

𐤀	𐤁	𐤂	𐤃	𐤄	𐤅	𐤆	𐤇	𐤈	𐤉
aleph	beth	gimel	daleth	he	waw	zayin	heth	teth	
·	b	g	d	h	w	z	h	t	
𐤊	𐤋	𐤌	𐤍	𐤎	𐤏	𐤐	𐤑	𐤒	𐤓
yod	kaph	lamed	mem	nun	samekh				
y	k	l	m	n	s				
𐤔	𐤕	𐤖	𐤗	𐤘	𐤙	𐤚	𐤛	𐤜	𐤝
ayin	pe	sade	qoph	resh	shin	taw			
·	p	s	q	r	sh/s	t			

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=40#prettyPhoto/0/

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=59

Οι Φοίνικες και το αλφάβητό τους

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=60

Το φοινικικό αλφάβητο – Μια γραφή μόνο με σύμφωνα

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=61

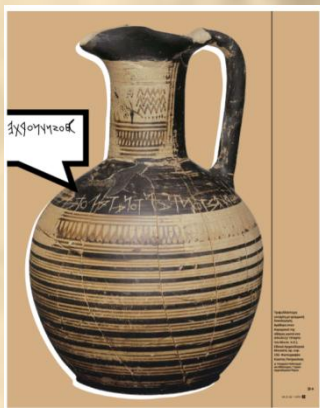
Το ελληνικό αλφάβητο είναι παιδί του φοινικικού

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=62

Οι επαφές φέρνουν το αλφάβητο στην Ελλάδα

8^ο εργαστήριο - Το πρώιμο ελληνικό αλφάβητο – Οι πρώτες σωζόμενες επιγραφές

Η οinoχόη του Διπύλου – Φέρει την αρχαιότερη επιγραφή στα ελληνικά μετά από τις πινακίδες της Γραμμικής Β'. Είναι γραμμένη στο ελληνικό φωνητικό αλφάβητο και εισάγει γράμματα που δεν υπήρχαν στο φοινικικό αλφάβητο (740 π.Χ)

HOΣYNNOPEΣTON ΠANTONATAΛOTATA ΠAIZEITOTOA EKAMIN - ὅς νῦν | ὀρχη|στῶν
πάν|των ἀτα|λώτατα | παίζει τῷ τόδε ...), δηλαδή «την κανάτα αυτή θα την πάρει ο χορευτής
που θα χορέψει πιο χαριτωμένα». Η επιγραφή είναι εγχάρακτη και γραμμένη από τα δεξιά
προς τα αριστερά

<http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Yliko/Theoria%20arxaia/metafraseis%20a%20gym/a01xm.2.htm>

https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ARCH441/Kotsonas_LIFO-libre.pdf

Επιγραφή στο λεγόμενο «ποτήρι του Νέστορα»

Στο αγγείο αυτό είναι χαραγμένη η εκτενέστερη παλαιότερη ελληνική επιγραφή (περίπου 700 π.Χ.)

Νέστορός εἰμι εὖποτον ποτήριον·
ὃς δ' ἂν τοῦδε πίησι ποτηρίου αὐτίκα κεῖνον
ἔμερος αἰρήσει καλλιστεφάνου Ἀφροδίτης.

Εἶμαι το καλόπιoto ποτήρι του Νέστορος·
ὅποιος πιεί από τούτο το ποτήρι αμέσως θα τον
καταλάβει ο πόθος της καλλιστέφανης Αφροδίτης.

<http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Yliko/Theoria%20arxaia/metafraseis%20a%20gym/a01xm.3.htm>

Επιγραφή στον λεγόμενο «αρύβαλλο των χορευτών» (580-570 π.Χ)

«ΠΥΡΦΙΑΣ ΠΡΟΧΟΡΕΥΟΜΕΝΟΣ ΑΥΤΩ ΔΕ ΦΟΙ ΟΛΠΙΑ», δηλαδή «Πυρβίας, ο πρώτος
χορευτής. Σε αυτόν ανήκει το αγγείο». Η επιγραφή είναι γραπτή

<http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/AR/ar.ag/mel.12.htm>

Η εξέλιξη του Αλφα			
Αιγυπτιακό Ιερογλυφικό κεφαλή βοδιού	Πρωτοσιναϊτικό <i>aleph</i>	Φοινικικό <i>aleph</i>	Ελληνικό <i>Αλφα</i>
			Αα

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=61#prettyPhoto/0/

Αρχαϊκή επιτύμβια επιγραφή σε ελληνικό φωνητικό αλφάβητο, γραφή βουστροφηδόν - Περίπου 750 π.Χ. από τη Θήρα

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=57#prettyPhoto/0/

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%B1%CE%BB%CF%86%CE%AC%CE%B2%CE%B7%CF%84%CE%BF#/media/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF:Thera_Ark_hagetas_inscription.svg

Ακολουθούμε την ίδια **διδασκτική προσέγγιση** όπως και στα προηγούμενα εργαστήρια.

Υποστηρικτικό υλικό για τον εκπαιδευτικό

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=63

Τι μας λένε οι πρώτες αλφαβητικές επιγραφές

<https://www.greek->

language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=64

Η ελληνική αλφαβητική γραφή – Από το ιδιωτικό στο δημόσιο

[https://www.greek-](https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=65)

language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=65

Πώς γράφονταν και πώς διαβάζονταν τα κείμενα

9^ο εργαστήριο – Η εξέλιξη του ελληνικού αλφαβήτου

Αλφαβητάριο γραμμένο στο εξωτερικό μελανόμορφης κύλικας (6^{ος} π.Χ.)

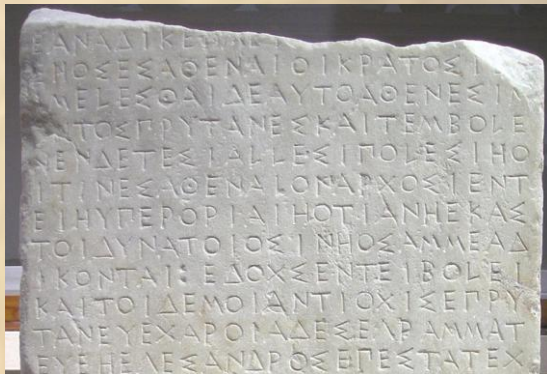
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:NAMA_Alphabet_grec.jpg

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ

Επιγραφές πάνω σε όστρακα (σπασμένα κομμάτια αγγείων) για τη διαδικασία του οστρακισμού <http://users.sch.gr/pchaloul/ostracismus.htm> -

Αθηναϊκό ψήφισμα, 440 π.Χ. – γραμμένο σε αρχαϊκό αλφάβητο – στην τέταρτη από το τέλος γραμμή διαβάζουμε «ΕΔΟΧΣΕΝΤΕΙΒΟΛΕΙΚΑΙΤΟΙΔΕΜΟΙ», δηλαδή «ΕΔΟΞΕΝ ΤΗ ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ ΤΩ ΔΗΜΩ»

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=64#prettyPhoto/0/

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%B1%CE%BB%CF%86%CE%AC%CE%B2%CE%B7%CF%84%CE%BF#/media/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF:Athenian_decree.jpg

Μπορούμε να προσπαθήσουμε με τους μαθητές μας να αναγνωρίσουμε και άλλες λέξεις σε αυτό το κείμενο, για παράδειγμα:

9^η γραμμή – ΕΔΟΧΣΕΝ ΤΕΙ ΒΟΛΕΙ

10^η γραμμή - ΚΑΙ ΤΟΙ ΔΗΜΟΙ : ΑΝΤΙΟΧΙΣ ΕΠΡΥ-

11^η γραμμή – ΤΑΝΕΥΕ ΧΑΡΟΙΑΔΕΣ ΕΓΓΡΑΜΜΑΤ-

12^η γραμμή – ΕΥΕ ΕΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΕΠΕΣΤΑΤΕ

Οι τρεις τελευταίες φράσεις είναι οι τυπικές για κάθε δημόσια απόφαση του Δήμου Αθηναίων: ΑΠΟΦΑΣΙΣΕ Η ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ ΟΤΑΝ ΤΗΝ ΠΡΥΤΑΝΕΙΑ ΕΙΧΕ Η ΑΝΤΙΟΧΙΣ ΦΥΛΗ (τρόπος μέτρησης χρόνου) Ο ΧΑΡΟΙΑΔΗΣ ΚΑΤΕΓΡΑΦΕ, Ο ΕΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΕΠΙΣΤΑΤΟΥΣΕ

Η εξέλιξη του ελληνικού αλφαβήτου από την αρχαιότητα έως σήμερα

Γράμμα	Όνομα	Προφορά σύμφωνα με το διεθνές Φωνητικό Αλφάβητο	Αντίστοιχο φωνητικό γράμμα		
	αρχαίο	νέο	ορχαίο ^[25]	νέο ^[26]	
Α α	άλφα	άλφα	[a] [a]	[a]	Αλφ
Β β	βήτα	βήτα	[b]	[v]	Μετα
Γ γ	γάμμα	γάμμα	[g]	[ɣ] πριν από [e], [i], αλλιώς [ɣ]	Γεμέλ
Δ δ	δέλτα	δέλτα	[d]	[ð]	Ντάκετ
Ε ε	έφελον	έφελον	[e]	[e]	Χε
Ζ ζ	ζήτα	ζήτα	[zə] ή [dʒ] ^[27] , αργότερα [z]	[z]	Ζαίν
Η η	ήτα	ήτα	[h-] (h)	[h]	Χετ
Θ θ	θήτα	θήτα	[θ]	[θ]	Τετ
Ι ι	ιώτα	ιώτα	[i] [i]	[i], [j]	Γιαντ
Κ κ	κάππα	κάππα	[k]	[k] πριν από [e], [i], αλλιώς [k]	Καφ
Λ λ	λάμβδα	λάμβδα	[l]	[l]	Λαμέντ
Μ μ	μύ	μύ	[m]	[m]	Μεμ
Ν ν	νύ	νύ	[n]	[n]	Ναόν
Ξ ξ	ξί	ξί	[ks]	[ks]	Σακέτ
Ο ο	ό μικρόν	ό μικρόν	[o]	[o]	Αφίν
Π π	πί	πί	[p]	[p]	Πε
Ρ ρ	ρύ	ρύ	[r], [ɾ]	[r]	Ρίς
Σ σ	σίγμα	σίγμα	[s]	[s]	Σιν
Τ τ	τάυ	ταυ	[t]	[t]	Τάου ή Ταί
Υ υ	ύ φηλόν	ύ φηλόν	[y] [y]	[y]	Βάου ή Βαί
Φ φ	φί	φι	[pʰ]	[pʰ]	
Χ χ	χί	χι	[kʰ] (kʰ)	[kʰ] πριν από [e], [i], αλλιώς [x]	
Ψ ψ	ψί	ψι	[ps]	[ps]	
Ω ω	ώ μέγα	ω μέγα	[o]	[o]	

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%B1%CE%BB%CF%86%CE%AC%CE%B2%CE%B7%CF%84%CE%BF

Οπτικοακουστικό υλικό

<https://www.youtube.com/watch?v=yPrcfawo9UM>

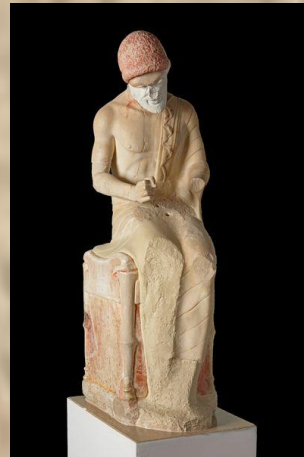
Το αλφάβητο – οι απαρχές της γραφής. Εκπαιδευτικό animation βίντεο που εστιάζει στη σπουδαιότητα του ελληνικού αλφαβήτου και της διάδοσής του σε όλον τον δυτικό κόσμο.

Αγγλική αφήγηση και υπότιτλοι

Διάρκεια 6 λεπτά

Γραφέας.pdf

1. Άγαλμα γραφέα από την Κύπρο, 6^{ος} π.Χ. αιώνας, ψηφιακή παρουσίαση από το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης <https://www.cycladic.gr>

2. Άγαλμα Γραφέα, 510-500 π.Χ. – ψηφιακή παρουσίαση από το Μουσείο της Ακρόπολης
<https://www.theacropolismuseum.gr/agalma-grafea-1>
<https://www.theacropolismuseum.gr/agalma-grafea-2>

Διαδραστικό υλικό

Διαδραστικό παιχνίδι αναγνώρισης λέξεων σε αρχαία κείμενα – Από τα προγράμματα του Βρετανικού Μουσείου

http://www.ancientgreece.co.uk/sparta/challenge/cha_set.html

Κατασκευές

- οι μαθητές πλάθουν πινακάκια από πηλό ή πλαστελίνη και προσπαθούν να γράψουν εκεί με μια ξύλινη γραφίδα, όπως δείχνουν και τα σχετικά βίντεο,
- προσπαθούν να χαράξουν γράμματα πάνω σε ένα κομμάτι κεραμίδι με ένα άλλο, μικρότερο κομμάτι κεραμίδι
- κάνουν με χαρτί ο καθένας το δικό του ειλητάριο και γράφουν εκεί ένα κείμενο της επιλογής τους (με πένα για τις μεγαλύτερες τάξεις). Στη συνέχεια, απαγγέλουν το κείμενο ξετυλίγοντας το ειλητάριο, όπως στην αρχαιότητα. Σχολιάζουν την εμπειρία τους, συγκρίνουν με τα σύγχρονα βιβλία και τους υπολογιστές, tablet κοκ. (για κατασκευή χαρτιού μέσα στην τάξη από άχρηστα χαρτιά: <https://www.youtube.com/watch?v=IKIji6Fo44Y>)

Ακολουθούμε την ίδια διδακτική προσέγγιση όπως και στα προηγούμενα εργαστήρια.

Υποστηρικτικό υλικό για τον εκπαιδευτικό

<https://cycladic.gr/page/grafi-mousiki-> Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης -
Συνοπτική ιστορία της εξέλιξης της γραφής της ελληνικής γλώσσας

10^ο εργαστήριο – Δράσεις συγκριτικής μελέτης των πρώτων συστημάτων γραφής

Υποστηρικτικό υλικό για τον εκπαιδευτικό

<https://crewsproject.wordpress.com/writing-in-the-ancient-world/>

02 - Development of
the Alphabet.pptx

Η εξέλιξη του αλφαβήτου, από τα ιερογλυφικά έως τα ελληνικά και τα λατινικά –
Συγκριτικοί πίνακες και επιπλέον οπτικοακουστικό υλικό

http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2244/Archaia-Elliniki-Glossa_A-Gymnasiou_html-empl/index01.html

Το ταξίδι των λέξεων μέσα στον χρόνο – Από το ψηφιακό εκπαιδευτικό βιβλίο της Α΄
Γυμνασίου, με πλούσιες δραστηριότητες

<https://www.greek-language.gr/Resources/literature/education/words/index.html?wid=10&token=>

Το γενεαλογικό δέντρο των λέξεων - Διαδραστικό υλικό για χαρακτηριστικές λέξεις της
ελληνικής γλώσσας, από την αρχαιότητα έως σήμερα. Στην υποενότητα «Ιστορία»
μπορούμε να διαβάσουμε την ιστορία της λέξης που επιλέξαμε από την πρώτη εμφάνισή της
έως σήμερα

Δραστηριότητες λήξης του προγράμματος

Αντλώντας πληροφορίες και ιδέες από το σύνολο του υλικού που παρατίθεται σε κάθε
εργαστήριο ξεχωριστά, καθώς και από τις παραπάνω ιστοσελίδες, οι μαθητές προχωρούν σε
σχετικές δραστηριότητες με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού, ακολουθώντας το εξής
πλάνο:

- παρουσιάζουμε αντιπροσωπευτικά δείγματα από τους διάφορους τύπους γραφής που έχουμε γνωρίσει,
- δημιουργούμε έναν πίνακα αναφοράς διπλής εισόδου. Στη μια στήλη τοποθετούμε παραδείγματα των διάφορων τύπων γραφής. Στην άλλη στήλη προσθέτουμε συγκεκριμένες παραμέτρους που έχουμε θέσει σε συνεργασία με τους μαθητές μας – για παράδειγμα: ευκολία στην εκμάθηση και την κατανόηση, ευκολία αποτύπωσης ενός γραπτού κειμένου, θέματα υλικού γραφής και αποθήκευσης, συντομία στην αποτύπωση ενός κειμένου κ.ο.κ.,
- για να συμπληρώσουμε τη δεύτερη στήλη του πίνακα, πειραματιζόμαστε με διάφορους τύπους γραφής σε διάφορους τύπους γραφικής ύλης – για

παράδειγμα, προσπαθούμε να αποτυπώσουμε ένα ιερογλυφικό κείμενο σε μια πινακίδα πηλού ή πλαστελίνης (χρειάζεται μεγάλες επιφάνειες = δύσκολη αποθήκευση) / ένα κείμενο σφηνοειδούς γραφής σε σκληρό υλικό (π.χ. κεραμίδι = δυσκολία αποτύπωσης)/ ένα κείμενο ελληνικής αλφαβητικής γραφής σε πάπυρο = εύχρηστο για την αποτύπωση και την αποθήκευση, ακριβό στην αγορά του, κοκ.

- συγκρίνουμε τους διάφορους τύπους γραφής, βρίσκουμε ποιος είναι πιο εύκολα κατανοητός από όλους τους ανθρώπους σε όλα τα πλάτη και τα μήκη της γης - ο εικονογραφικός,
- διοργανώνουμε αγώνες γραφής: οι μαθητές σε ομάδες γράφουν ένα κείμενο δικής τους σύλληψης στην ιερογλυφική, στη σφηνοειδή, τις γραμμικές, τη φοινικική και την ελληνική αλφαβητική γραφή (μεγαλογράμματα) και στη συνέχεια το αναλύουν στην ολομέλεια της τάξης. Νικητής είναι η ομάδα που έχει γράψει το πιο κατανοητό και καλύτερα αποτυπωμένο κείμενο,
- με βάση τους πίνακες των διαφόρων συλλαβάρων και αλφάβητων κάθε παιδί προσπαθεί να μεταγράψει σε χαρτί το όνομά του στη σφηνοειδή, τις γραμμικές, τη φοινικική, την ελληνική μεγαλογράμματα (χωρίς κενά ανάμεσα στις λέξεις, καθώς και βουστροφηδόν) γραφή. Το αποτέλεσμα που προκύπτει είτε το τοιχοκολλούμε στην αίθουσα είτε σε έναν κοινόχρηστο χώρο του σχολείου, επίσης το φωτογραφίζουμε και δημιουργούμε ψηφιακό άλμπουμ που κάθε παιδί το μπορεί να το δείξει στην οικογένειά του,
- αντίστοιχα, οι μαθητές σε ομάδες αναλαμβάνουν να γράψουν σε μορφή επιγραφής, χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα αλφάβητα, ιστορικά κείμενα που αντιστοιχούν στις χρονικές περιόδους χρήσης της κάθε γραφής. Για παράδειγμα, στα ιερογλυφικά γράφουν κάποιους στίχους στα αιγυπτιακά από τον ύμνο στον θεό Ρα και κάποιους στίχους στην κρητική ιερογλυφική από τον ύμνο στη θεά των όφρων, στη σφηνοειδή από τον Κώδικα του Χαμουραμπί, στη Γραμμική Β' από τα ομηρικά έπη, στη βουστροφηδόν στίχους από τον Ησίοδο, στη μεγαλογράμματα αλφαβητική τα επιγράμματα του Σιμωνίδη από τον Μαραθώνα και τις Θερμοπύλες, ή όποια άλλα κείμενα επιλέξουν. Στη συνέχεια αναρτούν τις επιγραφές αυτές στην τάξη ή κάνουν έκθεση σε κάποιον κοινόχρηστο χώρο του σχολείου, δημιουργούν ψηφιακό άλμπουμ και το ανεβάζουν στην ιστοσελίδα του σχολείου, κάνουν παρουσίαση στην υπόλοιπη σχολική ομάδα και πολλά, πολλά άλλα.

-

Ενδεικτικές δράσεις σχολείων μπορεί να βρείτε στην ακόλουθη ιστοσελίδα, πάνω σε ένα πρόγραμμα συγκριτικής μελέτης πολιτισμών στο νηπιαγωγείο και στο δημοτικό με αφορμή την επέτειο των 2.500 χρόνων από τους Περσικούς Πολέμους. Το πρόγραμμα έχει τίτλο «Περσικοί Πόλεμοι – Έλληνες και Πέρσες» και υλοποιήθηκε από σχολεία της Διεύθυνσης ΠΕ Δυτ. Θεσσαλονίκης, σε σχεδιασμό και συντονισμό της εκπαιδευτικού και επιμορφώτριας Χαράς Ανδρεΐδου.

<https://politismoi-andreidou.gr/blog/perses-main> - Δράσεις Σχολείων - Παρουσίαση «Η ιστορία της γραφής» - 13^ο ΔΣ Ευόσμου, Δ' Τάξη

Επίσης, στην ίδια ιστοσελίδα

<https://politismoi-andreidou.gr/blog/perses-main> - Ενότητα «Γραφή»

Σίγουρα, καθώς θα δουλεύουμε το θέμα, το ίδιο το υλικό θα μας οδηγήσει σε πολλές ακόμη δραστηριότητες οργανωμένες ή αυθόρμητες. Ιδανικό θα ήταν αν μπορούσαμε να αναρτήσουμε στην αίθουσα τους πίνακες με τα διαφορετικά «αλφάβητα» και να αφήσουμε τους μαθητές μας να πειραματιστούν με αυτά στις ελεύθερες δραστηριότητές τους.

Προσαρμογές για εμποδιζόμενους μαθητές

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του παρόντος εκπαιδευτικού υλικού είναι πως είναι ιδιαίτερα ευέλικτο και μπορεί εύκολα να προσαρμοστεί ώστε να είναι κατάλληλο για κάθε εκπαιδευτικό περιβάλλον και έμπυχο δυναμικό, καθώς ενσωματώνει εν γένει τις παρακάτω ιδιότητες:

- σε πρώτο επίπεδο, μπορεί - με τις κατάλληλες προσαρμογές - να παρουσιαστεί στο σύνολο μιας σχολικής τάξης οποιασδήποτε ηλικίας και υπόβαθρου,
- σε δεύτερο επίπεδο, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις διαφορετικές εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών, μπορεί παράλληλα να προσαρμοστεί στις εξατομικευμένες εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε μαθητή ξεχωριστά,
- στηρίζεται σε υλικό από τις αρχαίες πηγές, με πολλές εικόνες οι οποίες γίνονται εύκολα κατανοητές από όλους τους μαθητές ανεξαρτήτως από το γλωσσικό, κοινωνικό, πολιτισμικό, μαθησιακό τους υπόβαθρο,
- αξιοποιεί τις δυνατότητες του ψηφιακού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος, κινητοποιώντας το ενδιαφέρον των μαθητών και προσφέροντας εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις για τις εξατομικευμένες ανάγκες και ενδιαφέροντα τόσο κάθε μαθητή όσο και κάθε σχολικού συνόλου,
- οδηγεί σε ένα πλήθος δράσεων που ανταποκρίνονται στις δεξιότητες και ενδιαφέροντα κάθε μαθητή εξειδικευμένα,
- προσαρμόζεται στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση με διαφορετικές διδακτικές προσεγγίσεις χωρίς ωστόσο να χάνει σε ποιότητα και ποικιλομορφία.

Επέκταση

Το υλικό του προγράμματος προσφέρεται για επέκταση της μελέτης του θέματος.

Κατ' αρχάς, καθώς εξετάζουμε το υλικό στα εργαστήρια, αυτομάτως προκαλούμε το ενδιαφέρον των μαθητών μας για τους λαούς που επινόησαν και ανέπτυξαν τα συγκεκριμένα συστήματα γραφής στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Κατά συνέπεια, ζητούν να γνωρίσουν καλύτερα τον κάθε πολιτισμό κι εμείς τους τροφοδοτούμε, επεκτείνοντας το θέμα ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις ιδιαιτερότητες της ομάδας μας.

Στο πλαίσιο της αгаστικής συνεργασίας του σχολείου με την οικογένεια, οι μαθητές παρουσιάζουν στους γονείς τους τις εργασίες που κάνουν μέσα στην τάξη, συζητούν σχετικά μαζί τους και μεταφέρουν τις πληροφορίες για την επινόηση και την ανάπτυξη της γραφής από διαφορετικούς πολιτισμούς, καθώς και μέσω ανταλλαγής και διάδοσης της πληροφορίας.

Με τον ίδιο τρόπο λειτουργεί η παρουσίαση του εκπαιδευτικού προϊόντος που προκύπτει από τα εργαστήρια στη σχολική μονάδα με τους τρόπους που έχουμε περιγράψει παραπάνω.

Όλα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα την κατανόηση από όλους τους εμπλεκόμενους της σημαντικής θέσης κάθε λαού στον ρου και στο puzzle της ιστορίας, κατανόηση που σπάει τα στερεότυπα, καταρρίπτει τη συνήθως επικρατούσα εικόνα και οδηγεί βιωματικά και αβίαστα στην αποδοχή της διαφορετικότητας και στον αλληλοσεβασμό.

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση γίνεται μέσα από την παραγωγή εκπαιδευτικού προϊόντος στη διάρκεια του προγράμματος. Το προϊόν αυτό μπορεί να πάρει πολλές μορφές που στηρίζονται στη δεξαμενή υλικού κάθε εργαστηρίου ή συνδυαστικά ως καταληκτική δράση. Ενδεικτικά:

- δημιουργία αρχείου Power Point με παρουσίαση της διαδικασίας και των δράσεων που έγιναν κατά την εκπόνηση του προγράμματος, ιδανικά με συμπλήρωση των διαφανειών με σχετικά ηχητικά αρχεία,
- δημιουργία εύκολων, φιλικών προς το περιβάλλον κατασκευών,
- δραματοποίηση και θεατρικά δρώμενα,
- στατικές αναπαραστάσεις (tableau vivant) αρχαίων παραστάσεων και έργων τέχνης,
- δημιουργία συλλογής με φωτογραφίες κατασκευών και ζωγραφιές των μαθητών καθώς και αντίστοιχων αρχαίων παραστάσεων.

Το πρόγραμμα περιλαμβάνει επίσης οργανωμένο σχέδιο διάχυσης μέσω εκδηλώσεων, εκθέσεων, δημοσίευσης ψηφιακού υλικού και διάφορα άλλα. Η παρουσίαση των δράσεων αυτών και η διάχυση της αποκτηθείσας γνώσης και βιωματικής εμπειρίας μπορεί να γίνει σε πολλαπλά επίπεδα. Ενδεικτικά:

- στις διαφορετικές ομάδες μαθητών μέσα στην τάξη, η μια ομάδα στην άλλη,
- σε μεμονωμένα τμήματα ή στο σύνολο του σχολικού ανθρώπινου δυναμικού,
- στους γονείς και την οικογένεια των μαθητών,
- στον τοπικό κοινωνικό ιστό και τις τοπικές αρχές,
- στην τοπική εκπαιδευτική κοινότητα.